په طالبي واکمني کې د خودجوشو ولسي خوځښتونو، نن او پرون

لنډیز

د افغانستان مدني ټولنه د ۲۰۰۴ او ۲۰۲۱ میلادي کلونو تر منځ، د دغه هېواد د مخکېني اسلامي جمهوریت له خوا د راوستل سویو اصلاحاتو له امله نه یوازې وغوړېده، بلکې بې‌ساري وده یې وکړه، خو د ۲۰۲۱ په اګسټ کې د طالبانو لاس ته د افغانستان له بیا لوېدو سره د بشري حقونو پایمالي پیل او د افغانستان مدني ټولنه وپاشل سوه.

«په طالبي واکمني کې د خودجوشو ولسي خوځښتونو، نن او پرون» د فریدام ناو او هوګان لاولز نوی راپور موخه د افغانستان په مدني ټولنه کې د راغلیو بدلونونو تحلیل دی چې په مفصله توګه پکې دریو مهمو برخو (۱) اوسنی ناوړه وضعیت چې طالبانو راوستی (۲) پر مدني ټولنه د دغه وضعیت اغېز او (۳) د مدني فعالانو او خوځښتونو هغو فعالیتونو ته کتنه سوې چې لا هم د طالبانو تر جبر لاندې، د بشري حقونو د ساتنې او پراختیا له پاره دوام ورکوي. په دې سربېره، دغه راپور نړیوالو ښکېلو اړخونو او تصمیم نیوونکیو ته داسې سپارښتنې لري چې له لارې یې دوی کولای سي په اوسني سخت وضعیت کې د ځایي مدني فعالانو او د دوی د فعالیتونو ننګه او ملاتړ وکړي.

د دغه راپور څېړنه د افغانستان د اوسنۍ مدني ټولنې په ارزیابي، د اوسنیو او مخکېنیو مدني فعالانو پر مرکو او د مدني ټولنو او نادولتي سازمانونو اړوند، د نړیوالو قوانینو پر ارزیابي ولاړه ده. په دې سربېره، په هغو مواردو کې چې اړتیا یې لیدل سوې ده، د ځینو رسنیو پر راپورونو او مرکو هم تکیه سوې.

دغه راپور په ډاګه کوي چې دا مهال د افغانستان مدني ټولنه په یوه سخت حالت کې ګیره ده او همدې وضعیت د چارو او تشکیل دواړو له پلوه له ژورو بدلونونو او ننګوونو سره مخ کړې. پر مدني ټولنه د طالبانو راوستل سویو فشارونو، د بشري حقونو رسمي او سنتي سازمانونه اړ کړي دي چې خپلې چارې ودروی. دا مهال نوي راټوکېدلي سازمانونه د بشري حقونو د دفاع او ملاتړ چارې پر مخ وړي.

د راپور لپاره په سوې سروې کې تر لاسه سوي ځوابونه پر لاندې څلورو مهمو مواردو راڅرخي چې د مدني ټولنې چارې یې اغېزمنې کړې دي.

امنیت او خوندیتوب:

د مدني بسنتیونو ډېری پوښتل سویو کسانو په خپلو څرګندونو کې د طالبانو له خوا له زندانه نیولې، تر وژلو پورې وېره څرګنده کړې ده. د مدني بنسټونو او فعالانو د نه خوندیتوب او ګواښل کېدو له امله ډېرو هغو ادارو چې په افغانستان کې یې د بشري حقونو ساتنې او پالنې ته کار کاوه، خپلې چارې محدودې کړې دي.

طالبي بندیزونه:

په ۲۰۲۱م کې واک ته د طالبانو تر بیا رسېدو وروسته، بېلابېل هغه بنسټونه، اداري او مدني فعالان چې پخوا یې د بشري حقونو د ساتنې، زده‌کړو د پراختیا او ورته نورو برخو لپاره کار کاوه، د طالبانو د بندیزونو او خنډونو له امله داسې حال ته رسېدلي دي چې اوس خپله د ملاتړ او پاملرنې په لټه کې دي.

اقتصادي مشکلات:

تر ۲۰۲۱ مخکې د افغانستان مدني بنسټونو او ادارو هم کورنۍ او هم نړیواله بودیجه لرله چې دوی ورباندې خپلې چارې پر مخ وړې، خو د طالبانو تر واک ته رسېدو وروسته، په سروې سویو ادارو کې هیڅ کومې یوې یې کوم مالي ملاتړ نه دی تر لاسه کړی. دوی یا په محلي کچه په چنده چلېږي، یا خپل مصارف له جیبه ورکوي. د سروې سویو ادارو او بنسټونو له منځه یوازې دوه یې په دې توانېدلي دي چې د غړیتوب د حق او انلاین کمک له لارې خپلې چارې رواني وساتي، خو غوڅ اکثریت یې چې ۹۰٪ کېږي، هیڅ مالي مرسته نه ده تر لاسه کړې ده.

تداوم او اوږدمهالي وده:

که څه هم په افغانستان کې لا هم ګڼ شمېر مدني بنسټونه فعال دي، خو سته امنیتي تهدیدونو او د یوه دوامدار مالي ملاتړ کمي یې نه یوازې د ودې مخه نیولې، بلکې چارې او فعالیتونه یې هم ورټکنې کړي دي.

سپارښتنې

په دغه راپور کې زموږ ځای پر ځای سوې سپارښتنې د ځایي مدني بنسټونو او فعالانو پر هغو اړتیاوو او تجربو ولاړې دي چې په مرکو او مصاحبو کې یې راسره شریکې کړې او موږ یې مخامخ د بسپنه ورکوونکې ټولنې په ګډون، هغو نړیوالو ادارو ته چې لا هم په افغانستان کې حضور لري؛ حکومتونو؛ ملګرو ملتونو او د دوی اړوندو نړیوالو ادارو؛ د افغانستان د مدني ټولنې جلاوطنه غړیو او نړیوالو نادولتي سازمانونو ته وړاندې کوو.

بسپنه ورکوونکې ټولنه:

بسپنه ورکوونکې یا مرستندویې ټولنې ته سپارښتنې په افغان مدني ټولنه کې د راغلیو بدلونونو په پام کې نیولو سره سوې دي چې په اساس یې؛ بسپنه ورکوونکې ټولنه باید په محلي کچه روانو مدني خوځښتونو او فعالیتونو ته په درنه سترګه وګوري او اطمنان تر لاسه کړي ځایي مدني بنسټونه چې ځینې یې ښایي کمه اداري وړتیا ولري، د مالي ملاتړ «ګرانټونو» ته لاسرسی لري. په دې سربېره باید بسپنه ورکوونکې اداري نه یوازې په افغانستان کې ځایي مدني بنسټونو ته ځانګړې بودیجه په پام کې ونیسي، بلکې د مدني فعالانو رواني درملنې، روغتیا او اروايي ډاډ ته هم ځانګړې پاملرنه وکړي.

هغه نړیوال سازمانونه چې په افغانستان کې حضور لري:

هغه نړیوال سازمانونه او اداري چې په افغانستان کې لا هم حضور لري، باید په افغانستان کې دننه مدني فعالانو ته د ورپېښو ګواښونو او اسیبپذیري دقیقه ارزونه وکړي او داسې پالیسیانې جوړې کړي چې دوی ته د ورپېښ خطر کچه حداقل ته را ټیټه کړي. نادولتي اداري باید له طالبانو او نړیوالې ټولنې سره په مذاکراتو کې د منزوي سویو ټولنو غږ په سمه توګه پورته کړي او په خپلو پروګرامونو او تصمیم نیونو کې په محلي کچه ښکېلو نهادونو او د مېرمنو په مشري مدني ټولنو ته د ګډون لومړیتوب ورکړي.

حکومتونه:

د نړۍ هغه حکومتونه چې په افغانستان کې د بشري حقونو خوندیتوب او پراختیا غواړي، باید د په کور دننه بنسټونو رول ته ځانګړی ارزښت ورکړي، په تېره بیا د ښځو په مشرۍ هغو خوځښتونو او فعالیتونو ته چې په افغانستان کې د بشري حقونو د ساتنې او ملاتړ په پار کېږي. هغه حکومتونه چې په افغانستان کې له مدني بنسټونو سره مالي کمک کوي، د دې راپور هغو سپارښتنو ته دې جدي پام وکړي چې بسپنه ورکوونکې ټولنې ته وړاندې سوې دي. دوی باید دا یقیني کړي چې کمک یې په افغانستان کې دننه، نویو را ټوکېدلیو مدني بسټونو ته په لاس ورځي. بله مهمه خبره دا ده چې د بشري حقونو ملاتړي حکومتونه باید په افغانستان کې دننه پاتې مدني فعالانو ته چې له طالبانو سره یې ګوزاره نه کېږي، د وتو لاره، ویزه او په دربیمو هېوادونو کې د پاتې کېدو امکانات برابر کړي.

ملګري ملتونه:

ملګرو ملتونو او د دوی همکارو بنسټونو ته په سپارښتنو کې د مدني فعالانو خوندیتوب ته تر بل هر څه لومړیتوب ورکول سوی دی. ملګري ملتونه باید خپلې سته سرچینې او بشپړه توجه د هغو مدني فعالانو را خوشې کولو ته وقف کړي چې دا مهال د طالبانو په زندانونو کې دي. ملګري ملتونه باید له طالبانو سره د یوناما د تعامل او پالیسې جوړولو په موخه، په افغانستان کې دننه د ځایي مدني بنسټونو له غړیو او د افغانانو له بېلابېلو او متنوعو ګروپونو سره د سلا مشورو یوه دوامداره لړۍ پیل کړي.

د افغانستان تبعید سوې مدني ټولنه او نړیوالې نادولتي اداري:

د افغانستان جلاوطنو مدني بنسټونه او نړیوالو سازمانونو ته په سپارښتنو کې زیات تمرکز په افغانستان کې د نویو راټوکېدلیو مدني بنسټونو پر ملاتړ، همغږي او ظرفیتلوړونې سوی دی. د بشري حقونو تبعید سوي افغان مدافعان او نړیوالې نادولتي اداري که ورته ممکنه وي، باید په افغانستان کې د مدني ټولنې د پاتې له خطر سره مخ غړیو له پاره د ویزو او له افغانستانه د خوندي وتو لارې چارې ولټوي.

په ټوله کې ویلای سوی چې دا مهال ځایي مدني بنسټونه د مدني فعالیت او ټولنیز ګډون په ډګر کې د مثبت بدلون لپاره حیاتي رول لوبوي. دا د نړیوالې ټولنې مسوولیت دی چې د دوی چارو ته نه یوازې په درنه سترګه وګوري، بلکې جدي یې ونیسي. د نړیوالې ټولنې ملاتړ به نه یوازې د ځایي مدني بنسټونو چارې او فعالیتونه لا ګړندي او اغېزناک کړي، بلکې دا به په نړیواله کچه د بشري حقونو، ټولنیز عدالت او په انساني ټولنو کې د دوامداره پرمختګ راوستو ته لاره هواره کړي. موږ که لاسونه سره ورکړو، کولای سو د ټولو لپاره یو جامع او په مساوات ولاړ راتلونکی ورغوو.

د Freedom Now وېب پاڼې څخه د بشپړ راپور د لاسته راوړلو لپاره د لاندې QR کوډ څخه ګټه پورته کړئ.

Ali Khara/Reuters